

**CONDIȚII ȘI FORME DE DEZVOLTARE A LIMBAJULUI
ȘI A COMUNICĂRII COPIILOR DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ**
**CONDITIONS AND FORMS OF LANGUAGE AND COMMUNICATION
DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN**

POPESCU Zamfirel¹, CENUȘE Ramona²

¹*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, doctorand, ROMANIA*

E-mail: zamfirepopescu@yahoo.com

ORCID iD: 0009-0007-3989-8769

²*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, doctoranda, ROMANIA*

E-mail: ramonacenușe81@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-3438-647X

CZU: 373.2:801.8

DOI: 10.46727/c.cv-2023.p65-73

Rezumat

Limbajul, comunicarea și alfabetizarea reprezintă condiții primordiale pentru dezvoltarea globală a individului și conviețuirea în societate. Copiii comunică înainte de a putea utiliza limbajul simbolic. Comunicarea lor se bazează pe achiziționarea unui set important de capacități, precum: conștientizarea limbajului drept convenție socială, ascultarea, înțelegerea, conversația verbală. Copilul, prin interacțiune, se familiarizează cu multiplele forme și intenții ale comunicării. Cum încă din copilăria timpurie, achizițiile din acest domeniu se produc în etape sau în trepte, iar calitatea și cantitatea acestora constituie pietre de temelie pentru construcția devenirii umane, ne interesează particularitățile dezvoltării limbajului și comunicării la preșcolari, inclusiv problemele comunicative ale acestora și formele de depășire ale defectelor de vorbire. În procesul de comunicare cu adulții, apare atitudinea selectivă a copiilor față de adulți. Atitudinea copilului față de educator depinde de stilul de comunicare a acestuia. Stilul democratic, tonul emoțional-pozitiv, exigent, dar plin de încredere față de copii provoacă la ei încredere și sinceritate în comunicarea cu educatorul. Stilul de comunicare autocrat (exigența exagerată, tonul supărat, neîncrederea față de copii) sau stilul indiferent (neatenția față de copii, lipsa nuanței emoționale a comunicării) provoacă la copii emoții negative, agresivitate, lipsa de sinceritate. Un rol important în formarea personalității preșcolarului îl are comunicarea cu copiii de aceeași vârstă. Spre sfârșitul vârstei fragede–începutul vârstei preșcolare, contactele separate dintre copii se sistematizează și se constituie într-o activitate integrală și independentă – comunicarea cu semenii săi, care se realizează în următoarele forme: emoțional-practică, situativ-constructivă, nesituativ-constructivă.

Scopul cercetării constă în documentarea și descrierea particularităților dezvoltării limbajului și a comunicării verbale la copiii de vârstă preșcolară, inclusiv, deficiențele vorbirii, prezentarea organizării corecte și în complex a activităților interactive în acest domeniu, bazate pe implementarea metodologiei moderne în educație, orientate spre compensarea limbajului și învățarea copiilor să stăpânească corect comorile limbii materne.

Cuvinte-cheie: *limbaj, comunicare, preșcolar, deficiențele vorbirii, activităților interactive*

Abstract

Language, communication, and literacy represent primary conditions for the global development of the individual and coexistence in society. Children communicate before they can use symbolic language. Their communication is based on the acquisition of an important set of skills, such as awareness of language as a social convention, listening, understanding, and verbal conversation. The child, through interaction, becomes familiar with the multiple forms and intentions of communication. As since early childhood, the acquisitions in this field are produced in stages or steps, and their quality and quantity are cornerstones for the construction of human development, we are interested in the particularities of language and communication development in preschoolers, including their communication problems and forms of overcoming speech defects. In the process of communication with adults, children's selective attitude towards adults appears.

The child's attitude towards the educator depends on his communication style. The democratic style, the emotional-positive tone, demanding, but full of confidence towards the children, cause them to trust and be sincere in their communication with the educator. Autocratic communication style (exaggerated demands, angry tone, mistrust towards children) or indifferent style (inattention to children, lack of emotional nuance of communication) causes children negative emotions, aggressiveness, and lack of sincerity. Communication with children of the same age plays an important role in the formation of the preschooler's personality. Towards the end of early childhood - the beginning of preschool age, the separate contacts between children are systematized and constitute an integral and independent activity - communication with peers, which is carried out in the following forms: emotional-practical, situational-constructive, non-situational-constructive.

The purpose of the research consists in documenting and describing the peculiarities of language development and verbal communication in preschool children, including speech deficiencies, presenting the correct and complex organization of interactive activities in this field, based on the implementation of modern methodology in education, oriented towards language compensation and teaching children to properly master the treasures of the mother tongue.

Keywords: *language, communication, preschool, speech deficiencies, interactive activities*

Achiziționarea limbajului și a deprinderilor de citit-scris reprezintă un proces complex, pe parcursul căruia copiii deslușesc semnificația cuvintelor, utilizarea lor pentru a reda un înțeles și cum pot utiliza materialele scrise. Prin achiziționarea limbajului, copiii reușesc să exprime idei, să le împărtășească cu ceilalți și să răspundă ideilor și acțiunilor celorlalți. Prin achiziționarea limbajului, copilul achiziționează, în fapt, un sistem simbolic complex, pe care îl va dezvolta și rafina pe parcursul întregii vieți.

Capacitatea de a comunica eficient prin limbaj oral sau scris este esențială pentru realizarea tuturor activităților cotidiene. Limbajul, prin utilizarea simbolurilor ce reprezintă concepte, joacă un rol fundamental în dezvoltarea deprinderilor de cunoaștere, de gândire, a logicii și a raționamentului. Limbajul nu este utilizat de copii doar pentru a transmite idei, gânduri, emoții altora, dar și pentru a recepta, înțelege și interpreta ceea ce cei din jur îi comunică.

Dezvoltarea limbajului se realizează în contexte sociale și culturale specifice, care au un rol determinant asupra copilului. Primul context social prin care copilul intră în contact cu limbajul este familia. Pe măsură ce copilul crește, contextele sociale devin din ce în ce mai complexe și mai

diverse. Calitatea comunicării crește progresiv în funcție de expunerea copilului la limbaj, materiale scrise și interacțiune. Primul pas în comunicare este realizat în simpla interacțiune cu mama imediat după naștere.

Dezvoltarea limbajului vizează dezvoltarea vorbirii și a formelor vorbirii, a vocabularului, a culturii sonore a vorbirii, a structurii și formelor gramaticale corecte. Achiziționarea treptată a tuturor acestor componente conduce la utilizarea constructivă și cu sens a limbajului în contexte sociale. [1, p. 61]

Copiii comunică înainte de a putea utiliza limbajul simbolic. Comunicarea lor se bazează pe achiziționarea unui set important de capacități, precum: conștientizarea limbajului drept convenție socială, ascultarea, înțelegerea, conversația verbală. Copilul, prin interacțiune, se familiarizează cu multiplele forme și intenții ale comunicării.

Problema investigației: Mulți oameni consideră procesul comunicării ca fiind un proces simplu, deoarece, la majoritatea persoanelor, el decurge ușor. Dacă ne gândim totuși ce anume reprezintă comunicarea, vom fi surprinși de cât de complex este acest proces în realitate. Vorbirea folosește buzele, limba, palatul moale, laringele și plămânii. Scrisul și cititul presupun coordonare vizuo-manuală. Limbajul semnelor/gesturilor utilizează mâna, palma, precum și întregul corp. Limbajul desenelor implică controlul vizual și manual. Dar aceste instrumente, în parte, nu sunt suficiente pentru comunicare; cele mai importante instrumente de care avem nevoie sunt înțelegerea și capacitatea de a învăța. De această problemă sunt preocupate cadrele didactice din instituțiile preșcolare, iar pedagogia de calitate impune tehnologii moderne de facilitare a comunicării micilor cetățeni. **Comunicarea și limbajul** reprezintă lăstarul osăturii psihice prin care se dezvoltă și se exprimă comportamentul și personalitatea umană, marcând valențele acestora și nivelul expectațiilor individului în sistemul de integrare în comunitate, prin care se urmărește maximalizarea potențialului sociocultural, iar acest proces începe de la naștere și evoluează în funcție de zestrea nativă, dar mai ales, în raport de condițiile de mediu, mai mult sau mai puțin favorabile, astfel încât comunicarea și limbajul introduc note diferențiatorie între diferitele persoane și contribuie la definirea, în ansamblu, a profilului psihologic al omului. Cum încă din copilăria timpurie, achizițiile din acest domeniu se produc în etape sau în trepte, iar calitatea și cantitatea acestora constituie pietre de temelie pentru construcția devenirii umane, ne interesează particularitățile dezvoltării limbajului și comunicării la preșcolari, inclusiv problemele comunicative ale acestora și formele de depășire ale defectelor de vorbire.

Scopul cercetării constă în documentarea și descrierea particularităților dezvoltării limbajului și a comunicării verbale la copiii de vârstă preșcolară, inclusiv, deficiențele vorbirii, prezentarea organizării corecte și în complex a activităților interactive în acest domeniu, bazate pe implementarea metodologiei moderne în educație, orientate spre compensarea limbajului și învățarea copiilor să stăpânească corect comorile limbii materne.

Limbajul este definit ca activitate psihică între oameni prin intermediul limbii, așa cum reiese și din definiția dată de Rubinstein: „Limbajul este limba în acțiune”. Limbajul reprezintă axa sistemului psihic uman, făcând posibil fenomenul de conștiință; activitatea limbajului nu se oprește

odată cu întreruperea comunicării cu alții, ci se păstrează și pe parcursul stării de veghe, și chiar în timpul somnului. Limbajul face posibilă definirea omului, cu toate atributele sale și contribuie la crearea unui anumit statut în cadrul societății, prezentându-i particularitățile individuale. Prin limbaj, oamenii au posibilitatea de a coopera în muncă, de a-și comunica experiența de viață, de a-și fixa experiența social-istorică, de a-și organiza ideile și activitatea, de a se forma ca personalități și de a-și dezvolta conștiința individuală și socială, limbajul fiind forma cea mai înaltă de exprimare și manifestare individuală a omului. Limbajul conservă experiența generațiilor anterioare, devenind un bun al omenirii și, în același timp, modalitate de cunoaștere și de relevare a existenței înconjurătoare. Limbajul, ca fenomen social, se îmbogățește și se dezvoltă în permanență, atât din punctul de vedere al exprimării, cât și al multiplelor influențe ce acționează asupra sa.

Limbajul, ca sistem și activitate de comunicare cu ajutorul limbii, îndeplinește o serie de funcții care sunt, în egală măsură, importante pentru om și pentru viața sa socială. Printre cele mai importante, se numără:

1. *funcția de comunicare* se consideră funcție fundamentală, originală și propulsivă a limbajului, căci prin ea, omul își exteriorizează conținutul reflectoriu al proceselor psihice și, tot prin limbaj, își dezvăluie particularitățile profilului de ansamblu al personalității sale: opinii, judecăți de valoare, atitudini, convingeri, trăsături temperamentale-caracteriale;
2. *funcția cognitivă* derivă din cea comunicativă, limbajul participând la realizarea procesului de cunoaștere a realității obiective; specificul acestei funcții constă în medierea operațiilor de generalizare și abstractizare ale gândirii, făcând posibilă formularea esențialului, a relațiilor logice dintre fenomenele și obiectele lumii obiective;
3. *funcția simbolic-reprezentativă* constă în substituirea unor obiecte, fenomene, relații etc. prin formele verbale (oral, scris). Cuvântul este purtătorul informației despre un obiect/fenomen în calitate de semn. Operând cu semnele lingvistice, nu avem în vedere semnele ca atare (ca fenomene fizice, ca imagini sonore sau grafice), ci conținutul lor informațional, adică obiectele și fenomenele care le desemnează, înlocuindu-le;
4. *funcția reglatoare* constă în determinarea conduitei proprii sau a celor din jur, cuvântul acționând ca un stimul real, provocând anumite reacții de răspuns, anumite manifestări comportamentale;
5. *funcția expresiv-afectivă* constă în manifestarea unor idei prin fenomene extralingvistice: semn, mimică, intonație, gestică, pantomimică, producând un efect conștient asupra persoanei receptoare;
6. *funcția persuasivă* e de convingere, de inducere a unor idei sau stări afective de la o persoană la alta, de influențare asupra voinței acesteia [2, p.21];
7. *funcția ludică* se referă la *posibilitatea construirii prin limbaj a unor asociații verbale de efect*, care pot merge de la *rime, consonanțe, ciocniri de sensuri*, până la creația artistică în forma *poeziilor, proverbelor, zicătorilor, ghicitorilor* etc. Prin această funcție, limbajul răspunde nevoii umane de joc, ce poate să meargă de la simplul joc de cuvinte până la creația artistică. [3, p.183-185].

În perioada preșcolară, interacțiunea dintre adulți și copii se desfășoară în cadrul a 4 forme de comunicare: situativ-personală, situativ-constructivă, nesituativ-cognitivă și nesituativ-personală. Primele două forme de comunicare apar la vârsta fragedă; pe parcursul vârstei preșcolare, are loc complicarea și îmbogățirea conținutului lor.

În comunicarea situativ-personală, copilul caută să atragă atenția adultului și să câștige bunăvoința lui. Comunicarea situativ-constructivă se desfășoară în cadrul activității comune a copilului și adultului cu obiectele. Pe parcursul ei, este satisfăcută necesitatea copilului de a colabora cu adulții. În cadrul comunicării situativ-constructive, copilul însușește limbajul, coordonează acțiunile cu obiectele și, pe baza acestora, întreprinde primele acțiuni perceptive, mnemice și intelectuale.

Forma nesituativ-cognitivă a comunicării predomină în anul al patrulea de viață. Ea se desfășoară pe fundalul activității independente a copilului sau al activității comune cu adultul, orientate spre cunoașterea aspectului fizic al lumii înconjurătoare. Comunicarea nesituativ-cognitivă are la bază necesitatea copilului de atenție și stimă din partea adultului, de colaborarea cu el. Motivele de comunicare sunt cognitive. Adultul e perceput ca un izvor de informație cu referire la relațiile dintre fenomenele și obiectele din jur. Cu ajutorul maturului, preșcolarul pătrunde în esența fenomenelor naturii, cunoaște cauza lucrurilor.

Forma superioară de comunicare pentru preșcolar – nesituativ-personală – apare în anul al cincilea de viață și predomină în grupa mare a grădiniței de copii. Ea decurge pe fundalul cunoașterii practice a lumii sociale și se desfășoară sub forma de episoade independente. Preșcolarul tinde spre satisfacerea necesității de atenție binevoitoare, colaborare, stimă, înțelegere reciprocă și compasiune. Motivele predominante sunt de natură personală. Adultul e perceput ca personalitate integrală, cu cunoștințe și abilități bogate, purtător de norme social-morale, ca prieten mai mare, bun, dar și exigent. În interacțiunea nesituativ-personală, preșcolarul cunoaște valorile morale ale societății. Astfel are loc pregătirea motivațională, intelectuală și comunicativă pentru școală.

În procesul de comunicare cu adulții, apare atitudinea selectivă a copiilor față de adulți. Atitudinea copilului față de educator depinde de stilul de comunicare a acestuia. Stilul democratic, tonul emoțional-pozitiv, exigent, dar plin de încredere față de copii provoacă la ei încredere și sinceritate în comunicarea cu educatorul. Stilul de comunicare autocrat (exigența exagerată, tonul supărat, neîncrederea față de copii) sau stilul indiferent (neatenția față de copii, lipsa nuanței emoționale a comunicării) provoacă la copii emoții negative, agresivitate, lipsa de sinceritate.

Un rol important în formarea personalității preșcolarului îl are comunicarea cu copiii de aceeași vârstă. Spre sfârșitul vârstei fragede–începutul vârstei preșcolare, contactele separate dintre copii se sistematizează și se constituie într-o activitate integrală și independentă – comunicarea cu semenii săi, care se realizează în următoarele forme: emoțional-practică, situativ-constructivă, nesituativ-constructivă.

Comunicarea emoțional-practică apare la vârsta fragedă și e caracteristică pentru copiii de până la 4 ani, când necesitatea de a comunica cu semenii săi e slab pronunțată. Comunicarea cu alți copii e o activitate prin care poate fi satisfăcută necesitatea de autoexprimare, de atenția binevoitoare din partea prietenilor. Împreună cu alți copii de aceeași vârstă, copilul e antrenat în jocuri simple și vesele,

care creează confortul emoțional. În cadrul comunicării emoțional-practice, se dezvoltă reprezentările despre propriile posibilități, emoțiile pozitive și spiritul de inițiativă.

La vârsta de 4 ani, pe lângă comunicarea emoțional-practică, apare forma situativ-constructivă de interacțiune cu semenii. Acum tovarășul de grupă devine un partener dorit, preferat mai mult decât adultul. Contactele cu alți copii îl ajută pe preșcolar să organizeze jocuri cu subiect, pe roluri. În cadrul lor, preșcolarul de vârstă medie își satisface necesitatea de colaborare cu alți copii, caută să fie apreciate succesele lui în activitate. Predomină motivele constructive. Comunicarea situativ-constructivă contribuie la dezvoltarea conștiinței de sine a copilului, la dezvoltarea inițiativei, a spiritului creativ și a curiozității.

Forma de comunicare nesituativ-constructivă apare la 6-7 ani. Alături de necesitatea de colaborare, la baza acestei forme, apar necesitățile copilului de a fi respectat, înțeles și de a obține atenția și compasiunea colegilor din grupă. Practicând această formă de comunicare, copilul însușește normele și regulile relațiilor interpersonale. La această vârstă, în grupa de grădiniță, apar microgrupuri: copii cu o popularitate înaltă și copii izolați. Copilul lider e binevoitor, plin de inițiativă, sensibil și atent față de alți copii, gata să le vină în ajutor întotdeauna, și acest merit aparține familiei și educatorului. Apar și dificultăți motivaționale, când necesitatea de joc nu este dominantă la preșcolar, ci dorința de autoafirmare sau preferința altei activități (aplicația, modelarea, dansul), nivelul scăzut de dezvoltare a necesităților de joc și comunicare. [4, p. 16-18]

Însușirea și dezvoltarea vocabularului sunt activități care presupun un efort îndelungat din partea individului în decursul dezvoltării ontogenetice. Activitățile respective se realizează spontan în relațiile cu cei din jur, dată fiind tendința copilului de a verbaliza acțiunile desfășurate, dar și organizat, prin determinarea copilului să participe la activități cu un anumit scop educativ.

La copii, apar relativ frecvent tulburări de pronunție (articulație), constând în deformarea, substituirea, omiterea și inversarea anumitor sunete în vorbirea spontană și în cea reprodușă.

În cadrul cercetării actuale, am atras atenția la faptul că *majoritatea preșcolarilor din grupa logopedică nu reușesc să pronunțe corect cuvintele sub aspect fonematic, deformându-le prin omisiuni, substituiri, inversiuni de sunete, silabe etc., pe lângă care am observat și alte lacune comunicative, cum ar fi limita de cuvinte, incapacitatea de a formula corect o idee, stinghereala în procesul comunicării*, ceea ce m-a determinat să desfășor experimentul pedagogic sub aspectul problemelor de comunicare a copiilor, cu scopul de a găsi soluții de rezolvare a problemei în lumina cerințelor pedagogiei de calitate.

Astfel, am antrenat în experimentul pedagogic 20 de copii din grupa logopedică (în care îmi desfășor activitatea), cu vârsta între 4 – 7 ani.

Scopul experimentului l-a constituit *studierea aptitudinilor comunicative ale copiilor, vizând nivelul de înțelegere a comunicării educatorului și a colegilor și de dezvoltare a aspectului lexical al vorbirii.*

În procesul experimentului, am urmărit **obiectivele:**

- *diagnosticarea* nivelului de înțelegere a comunicării și de dezvoltare a vocabularului copiilor de vârstă preșcolară, a aptitudinilor comunicative ale acestora;
- *analiza și prelucrarea datelor* experimentale;

- *căutarea și implementarea formelor interactive de lucru* în scopul compensării limbajului copiilor.

Strategii interactive implementate în scopul dezvoltării limbajului și a comunicării copiilor în etapa intermediară.

Pentru că fiecare copil este unic, pentru că fiecare grup de copii este unic, pentru că fiecare cadru didactic este unic, pentru că fiecare familie este unică — pentru fiecare în parte aplicându-se metode specifice de educație! De aceea succesul educației se bazează pe adaptarea demersului educațional la necesitățile individuale ale fiecărui copil! [5 , p. 2]

Dezvoltarea cognitivă constituie un proces permanent prin interacțiunea copilului cu persoane, obiecte, participarea la diverse evenimente ce au loc în mediul înconjurător. Procesul cognitiv include astfel de activități mintale cum ar fi descoperirea, interpretarea, divizarea, clasificarea și memorizarea informației. În cazul preșcolarilor, procesul cognitiv include abilitățile de receptare, prelucrare, evaluare a ideilor, de judecată, de soluționare a problemelor, de înțelegere a regulilor și conceptelor noi, de previziune și de vizualizare a posibilităților și consecvențelor. [5, p. 12]

Dezvoltarea cognitivă presupune:

- **Ascultarea și vorbirea:** utilizarea limbajului oral pentru a comunica cu ceilalți, îmbogățirea vocabularului, dezvoltarea capacității de exprimare, înțelegerea mesajelor transmise de ceilalți, participarea la o conversație, utilizarea limbajului pentru soluționarea situațiilor. Pe măsură ce copiii învață să asculte și să vorbească, ei capătă autocontrol și control asupra mediului, interacționează eficient cu ceilalți și pot strânge din ce în ce mai multe informații.
- **Citirea și scrierea:** înțelegerea semnificației limbajului scris, înțelegerea scopului materialelor scrise și cum se citesc, familiarizarea cu alfabetul, cu literele și cuvintele scrise. Când încep să citească, copiii cuceresc o nouă lume a informațiilor, inclusiv cea a imaginației. Scrierea le dezvoltă memoria, comunicarea și înțelegerea.
- **Învățarea prin soluționarea problemelor:** copiii observă evenimente în jurul lor, fac predicții, testează soluții posibile, învățarea trece dincolo de observarea faptelor. A cunoaște cum pot fi folosite cunoștințele dobândite ajută la o continuă învățare.
- **Dezvoltarea gândirii logice:** copiii colectează informații referitoare la obiectele din mediu și relațiile dintre ele prin comparare, clasificare, scriere, numărare, măsurare și prin identificarea de scheme și modele.
- **Exprimarea simbolică:** copilul utilizează obiecte în moduri diferite, le dă nume diferite, astfel că o ceașcă poate deveni un telefon sau o linguriță - un avion; el joacă rolul mamei sau al unui pompier, redă lumea prin desene sau afișe, realizează un grafic al schimbărilor vremii într-o săptămână sau lună, sau un desen cu întâmplările unui personaj dintr-o poveste. Aceste reprezentări și simboluri permit copiilor să evadeze din realitatea adevărată și le stimulează imaginația și capacitatea de a explora idei abstracte. [5 , p. 30]

În activitatea de corectare și îmbogățire a limbajului copiilor, am pornit de la studierea strategiilor interactive, impuse de pedagogia de calitate.

Pedagogia de calitate, în diversificarea strategiilor de predare-învățare-evaluare, pune accent deosebit pe:

a) Metodele activ-participative, care încurajează plasarea copilului în situația de a explora și de a deveni independent. Situațiile de învățare, activitățile și interacțiunile adultului cu copilul trebuie să corespundă diferențelor individuale în ceea ce privește interesele, abilitățile și capacitățile copilului. Copiii au diferite niveluri de dezvoltare, ritmuri diferite de dezvoltare și învățare precum și stiluri diferite de învățare. Aceste diferențe trebuie luate în considerare în proiectarea activităților, care trebuie să dezvolte la copil stima de sine și un sentiment pozitiv față de învățare.

b) Joc ca formă fundamentală de activitate în copilăria timpurie și formă de învățare cu importanță decisivă pentru dezvoltarea și educația copilului. Jocul este forma cea mai naturală de învățare și, în același timp, de exprimare a conținutului psihic al fiecăruia.

c) Evaluare trebuie să urmărească progresul copilului în raport cu el însuși și mai puțin raportarea la norme de grup (relative). Progresul copilului trebuie monitorizat cu atenție, înregistrat, comunicat și discutat cu părinții. Evaluarea îndeplinește trei funcții: *măsurare* (ce a învățat copilul?), *predicție* (este nivelul de dezvoltare al copilului suficient pentru stadiul următor, și, în special, pentru intrarea în școală?) și *diagnoză* (ce anume frânează dezvoltarea copilului?). O evaluare eficientă este bazată pe observare sistematică în timpul diferitelor momente ale programului zilnic, dialogul cu părinții, portofoliul copilului, fișe etc.

În perioada dintre cele două etape ale experimentului, am ținut în vizer îmbogățirea vocabularului copiilor și formarea abilităților comunicative atât în cadrul activităților educaționale curente, cât și în procesul de realizare a activităților extradidactice. Am pus accent pe formarea aspectului lexical al vorbirii copiilor în desfășurarea tuturor momentelor de regim: în timpul îmbrăcării și dezbrăcării copiilor în vestiar, în timpul plimbărilor, în timpul aranjării mesei, în intervalul de timp destinat igienei personale. Am îmbogățit conținutul jocurilor, le-am reamintit copiilor că cuvintele pe care le folosesc în vorbire le construiesc imaginea personală și le demonstrează nivelul de cultură și educație. Am stimulat și independența copiilor, fapt valoric pentru dezvoltarea vorbirii și pentru formarea relațiilor interpersonale adecvate între preșcolari.

Am propagat, pe toate căile, interesul pentru carte ca cel mai important izvor de îmbogățire a vocabularului, de lărgire a orizontului de cunoștințe, de formare a culturii comunicării. Astfel, descifrarea mesajelor de dimineață, lectura cotidiană cu discutarea conținuturilor, caracterizarea personajelor, însușirea cuvintelor noi, a frământărilor de limbă, a ghicitorilor, poeziilor, textelor cântecelor, numărărilor, împărtășirea impresiilor din călătorii, vizite la bunici, la expoziții, distracții în weekend, ascultarea colegilor, observarea pronunției, a exprimării, participarea la jocuri didactice, de rol, concursuri declamative, interpretative în cadrul matineelor "Toamna de aur" și "În căutarea bradului de Crăciun", au îmbogățit esențial vocabularul copiilor și au influențat pozitiv aptitudinile lor comunicative.

Am aplicat un spectru larg de strategii pentru învățarea activă a copilului într-o manieră holistică. Învățarea activă presupune implicarea copiilor ca participanți activi în construcția în comun a cunoștințelor. Le-am oferit copiilor activități manuale, care conectează abilitățile într-o serie de sfere de conținut. Am utilizat procedee naturale când copiii învață și au șansa să construiască independent sau cu sprijinul adulților noi cunoștințe. Am observat că cu cât mai mult copiii lucrează independent, cu atât mai bună este performanța lor cognitivă de mai târziu. Am ținut să asigur activități de învățare care leagă o serie de sfere de conținut, inclusiv limbajul și alfabetizarea, știința și tehnologia, artele creative, studiile sociale și dezvoltarea fizică, sănătatea și bunăstarea. Am ținut cont de faptul că copiii trebuie să-și dezvolte aptitudini transferabile la diferite discipline și integrate. De exemplu, aptitudinile lingvistice nu se limitează doar la cunoștințe de fonetică și vocabular, ci sunt privite ca proces de ascultare, vorbire, citit și scris, nu ca sfere separate de conținut: limbajul se dezvoltă prin intermediul conversațiilor, ascultând și creând povești și poezii, jucând cu rime și cuvinte. Copiii învață să citească scriind și să scrie citind, să vorbească ascultând, citind, povestind, inventând, analizând. Scrisul se învață în etape de mângălire, colorare, desen, conturare, realizarea literelor, scrierea silabelor etc. Pe parcurs, se folosesc cărți, imagini, tablouri, tăblițe, scheme etc. [6, p. 125]

BIBLIOGRAFIE

1. BOLBOCEANU, A., CINCILEI, C., Standarde de învățare și dezvoltare pentru copilul de la naștere pînă la 7 ani, Chișinău, *Tipografia-Sirius SRL*, 2013.
2. BURLEA G., *Dicționar explicativ de logopedie*, București, 2011.
3. STAN, R., apud: BONCHIȘ E. (coord.), *Psihologie generală*, Oradea, *Editura Universității din Oradea*, 2006.
4. BOLBOCEANU, A., VRÂNCEANU, M., Ghid psihologic. Preșcolarul, *Lumina*, Chișinău, 1996.
5. BARANOV, M., BOTNARI, V., VRÂNCEANU, M., IONESCU, M., GUȚU, V., Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară, Chișinău, *Vite-jesc*, 2014.
6. Cum să aplicăm teoria în practică. Ghid pentru promovarea principiilor unei pedagogii de calitate. *Erigraf*, 2013.